

חרוב מהשטח

שער לידע ולהעמקת ההיכרות עם אנשי העשייה בשטח

מחדשים מהשטח

להתחבר מחדש: בית דניאלה - גשר אמיתי להשתלבות מחודשת בחיים

ביקור בית

ברגע האמת - על עבודת מרכז החוסן עם תושבי מגדל שמס

מחדשים בטיפול

המקום ממנו אפשר להתחיל מחדש: מרכז אלומה במאבק באלימות במשפחה

הכר את צוות המכון

הילה שוהמי-בוסביב, רכזת הכשרות בתחום בני נוער, כנסים וימי עין

מחדשים מהמחקר

תובנות ממחקר איבחוני מקיף בקרב הורים ונוער מפונה מקריית שמונה

הפנים מאחורי

בין מלחמה לבגרות: הקרב של תיכון דנציגר בקרית שמונה על החינוך והקהילה

כיצד עופר זפרני מנהל את התיכון שתלמידיו מפונים ב-400 ישובים ברחבי הארץ



צוות המערכת

סיגל כנפו – יו"ר המערכת, מכון חרוב
ד"ר גל אבני ברלב - עובדת סוציאלית, מנהלת תחום רווחה, מכון חרוב

עיצוב, עריכה והפקה

תמונת השער – עוז מועלם
עריכת לשון – שריי דייץ'
עיצוב גרפי – אלי דייץ'
עימוד דיגיטלי – סטודיו יוסי קווינסקי

מכון חרוב

כתובת המערכת – מכון חרוב, קמפוס הר הצופים, ירושלים 9765418
טל' – 077-5150300
אתר המכון – www.haruv.org.il
לתגובות והצעות – sigalk@haruv.org.il

5 דבר העורכות

6 הפנים מאחורי

בין מלחמה לבגרות: הקרב של תיכון דנציגר בקרית שמונה על החינוך והקהילה
מה עושים כשיותר משנה 1400 התלמידים שלך מפוזרים בכל קצוות הארץ? שיחה עם מנהל התיכון עופר זפרני על ניהול מרחוק, פתרונות יצירתיים והמאבק לשמור על דור העתיד

—
סיגל כנפו - עורכת ראשית, מכון חרוב

12 מחדשים מהשטח

להתחבר מחדש: בית דניאלה מעניק לנוער עם קשיים נפשיים גשר אמיתי להשתלבות מחדשת בחיים
ראיון עם חיים יגן בו הוא מספר על הדרך שמובילה נערים ונערות ממשבר אישי לחיים חדשים

—
ד"ר גל אבני ברלב - מנהלת תחום רווחה, מכון חרוב

16 ביקור בית

ברגע האמת - על עבודת מרכז החוסן עם תושבי מגדל שמש
ליזה גונטר מנהלת מרכז חוסן אשכול גליל מזרחי משתפת כיצד התייצבו לצד הקהילה ברגע האמת, על הקמת מערך חירום, ועל המענה הרגשי לתושבים ולצוותים בשטח

—
יוסף קולה - רכז תוכניות בצפון, סיגל כנפו - עורכת ראשית, מכון חרוב

20 מחדשים בטיפול

המקום ממנו אפשר להתחיל מחדש: מרכז אלומה משנה את חוקי המשחק במאבק באלימות במשפחה
מאחורי דלתות מרכז אלומה, פועלת מערכת רב מקצועית שנותנת מענה מידי, דיסקרטי ומציל חיים - כך זה קורה בשטח

—
נוי ישראלי - רכזת תוכניות הכשרה, מכון חרוב

24 הכר את צוות המכון

הילה שוהמי-בוסביי - רכזת הכשרות בתחום בני נוער, כנסים וימי עיון

26 מחדשים מהמחקר

אבחון חברתי בקרב מפוני קריית שמונה: איך הפינוי עיצב מחדש את חיי הנוער?
מחקר מקיף חושף את השלכות המעברים התכופים, הבידוד החברתי והקשיים במערכת החינוך על בני הנוער והוריהם המפונים ואת הצעדים הנדרשים לחזרה לשגרה

—
רותם רודיטי - צוות מחקר, מכון חרוב

דבר העורכות

החיים בארץ עברו טלטלה עזה בשנה וחצי האחרונות. משפחות נעקרו מבתיהן, קהילות התפזרו, ובני נוער מצאו עצמם במציאות לא מוכרת, רחוקים מהמסגרות שתמכו בהם. לצד השינוי הפתאומי עלו גם אתגרים רגשיים וחברתיים – התמודדות עם חוסר ודאות, עם קשיים נפשיים ועם הצורך לשמור על רצף חינוכי ומשפחתי בתנאים משתנים.

בגיליון זה אנו מבקשות להפנות את המבט צפונה, להאיר את הקשיים אך גם את הפתרונות שנרקמים בשטח – את העשייה של אנשי חינוך, מטפלים, חוקרים ופעילים חברתיים שפועלים יום יום כדי להעניק תקווה לקהילות ולבנות אותן מחדש. זו הזמנה לקרוא את סיפורם של אלו שפועלים מדי יום כדי ליצור ודאות בתוך הכאוס – כמו מנהל בית ספר שממציא מחדש דרכים לשמר את קהילת בית הספר, אנשי טיפול וקהילה שמעניקים תקווה לאנשים במשבר, ומוסדות שמקדמים מענים חדשניים בתחומים כמו בריאות הנפש, חוסן קהילתי והתמודדות עם אלימות במשפחה.

קריאה מהנה,

סיגל כנפו וגל אבני ברלב.

“רק מי שלוקח סיכון והולך רחוק, מגלה עד כמה רחוק הוא יכול להגיע.”

אלברט איינשטיין



בין מלחמה לבגרות: הקרב של תיכון דנציגר בקרית שמונה על החינוך והקהילה

מה עושים כשיותר משנה 1400 התלמידים שלך
מפוזרים בכל קצוות הארץ? שיחה עם מנהל
התיכון עופר זפרני על ניהול מרחוק, פתרונות
יצירתיים והמאבק לשמור על דור העתיד.

סיגל כנפו - עורכת ראשית, מכון חרוב

הפנים סיועור
יוצא



עופר זפרני

בן 52, נולד, גדל וחי בקריית שמונה
גרוש ואב לרגב, ליובל ולנטע
מנהל תיכון דנציגר, 5 שנים
בעל תואר שני ולקראת סיום עבודת דוקטורט

נולדתי וגדלתי
בקריית שמונה. אני
בוגר של בית הספר
אותו אני מנהל.
המשפחה וההורים
שלי מפה, וכולנו
התפנינו, אנחנו
תושבי קריית שמונה
למודי מלחמות מאז
שאני זוכר את עצמי

בתיכון דנציגר בקריית שמונה 1,400 תלמידים ו-200 אנשי צוות. שבועיים אחרי שבעה באוקטובר התקבלה הנחיה לתושבי העיר להתפנות, והצוות ותלמידי התפזרו ב-400 יישובים וב-100 בתי ספר. מנהל התיכון בחמש השנים האחרונות, עופר זפרני, משתף איך הקים פעמיים בתי ספר חלופיים, על ניהול מרחוק של תלמידים ומשפחות ושמירה על תחושת שייכות. הוא נתן לנו הצצה על ההתמודדות היומיומית למען דור העתיד, על האתגרים והפתרונות בשנה הקשה שהיתה.





הרס בתיכון דנציגר | צילום: רותם גולן

נאלצנו לחפש נדל"ן חדש וכך
מצאנו את עצמנו בסינמה סיטי
בגלילות. מה אני אגיד? אם כבר
חיים בסרט, אז עד הסוף. פתחנו
בית ספר בעיר הסרטים

אחרי השבוע הראשון פניתי אל הצוות – לכל מחנך יש קשר ישיר עם תלמידיו – והגענו לכל 1,400 התלמידים. בקובץ גוגל דוקס ריכזנו לאן כל ילד התפנה ואם יש קשיים ייחודיים, ואז חשכו עיניי. גילינו שהילדים פזורים ב-400 יישובים וצריך למצוא מסגרות שישתלבו בהן. בהרבה מקרים לא היה מקום עקב שילובם של ילדי הדרום. בתל אביב לא יכלו לקלוט אפילו ילד אחד, כי לא היה להם מספיק מיגון אפילו לתלמידים שלהם. הגענו למאה מוסדות חינוך קולטים. כשראיתי כמה ילדים יש לנו באזור תל אביב, כולל הרצליה, רעננה, פתח תקווה, רמת גן ויפו, פניתי למשרד החינוך להקים בית ספר שיקלוט אותם. המשרד החליט שהמענה יינתן לכל השכבות מכיתה א' עד י"ב, ואני בכלל מנהל תיכון. מחוז תל אביב קלט אותנו באהבה וסידר בית ספר עבור 600 ילדים, בשני בניינים באוניברסיטה. יחד עם משרד החינוך בנינו מערך הסעות שהביא תלמידים מ-73 בתי מלון ודירות שכורות עד שמונה וחצי בבוקר. מגבלה מהותית שהוצבה בפניי הייתה לסיים את הלימודים עד השעה אחת, כי המלונות לא הסכימו להאריך את זמן ארוחת הצהריים. צריך להבין שהמשפחות שנעקרו תלויות בסדר היום של המלון. שנה שלמה קיימתי לימודים של ארבע שעות ביום, ארבעה ימים בשבוע. כשיום חמישי הוקדש ללימודים מרחוק, למקצועות שאין מי שילמד פרונטאלית, כי לא כל המורים התפנו לאזור תל אביב.

גילינו שהילדים פזורים ב-400 יישובים וצריך למצוא מסגרות שישתלבו בהן.

בית הספר עבד יפה, עד שחזרו ללמד באוניברסיטה ופינו אותנו משם. נאלצנו לחפש נדל"ן חדש וכך מצאנו את עצמנו בסינמה סיטי בגלילות. מה אני אגיד? אם כבר חיים בסרט, אז עד הסוף. פתחנו בית ספר בעיר הסרטים, במתחם משרדי הייטק. 600 ילדים בתוך כלובי זכוכית בלי חלון אחד, האוויר מלאכותי, בלי חללים להפסקה או מגרשי ספורט – מקום שמשדר קלסטרופוביה. בחורף כשנופל החשמל אין איורור אז היינו מורידים את הילדים לסרט. זה היה בין הזוי למצחיק, תקופה מטורפת. היינו שם מינואר עד יוני, ובתנאים האלה נעשו גם כל בחינות הבגרות. מלבד ילדים אלה היו עוד 800 לדאוג להם. ביקרתי אותם במקומות בהם הם פזורים בארץ – יום אחד באילת, לראות שהם בסדר בבית הספר "אורות הצפון" שהוקם עבורם. יום אחר בנתניה, בבית ספר "שי עגנון", שבו 70 ילדים. יום אחר בירושלים ב"בית חינוך", מבקר 60 ילדים. בחצור הגלילית יש קבוצה של 60 ילדים וכך הלאה.

לא יכולנו לחיות עם המחשבה שילד שלנו, משום שהוא נמצא לדוגמה בים המלח, לא יסיים עם תעודת בגרות.

לצערי לא יכולנו לשמור על כולם, ולא לכל הילדים היו כוחות להתמודד עם כל כך הרבה בעת ובעונה אחת. צריך להבין את המשמעות של הניתוק מהבית ומהחברים שלהם. הם גרו בחדר אחד במלון, 24/7, שני הורים ושני מתבגרים שנה וחצי, כשידוע עד כמה הפרטיות חשובה למתבגר. אנחנו עדים לעשרות פרידות של הורים בעקבות המלחמה, לילדים שחוו ויכוחים במלון בין ההורים, בינם לאחים שלהם, ששוטטו בעיר כמו תל אביב עם כל מה שיש לה להציע לילד מקריית שמונה. אנחנו לא יודעים על כל מה שעברו, כי היכולת של ההורים ושלנו להיות איתם הייתה מוגבלת. במלחמה היינו עסוקים בצרכים הבסיסיים, ולא הייתה פניות לראות את הדברים הקטנים שהשפיעו על החוויה ועל ההווה של המתבגרים.

הפיזור יצר צורך לנהל תלמידים שנמצאים במקומות מרוחקים, כאשר בפועל יש רק בית ספר אחד שהוא בשליטתי. כל שאר התלמידים בבתי ספר שאינם בשליטתי, ושם צפות בעיות. חלק לא משתלבים חברתית, לחלק תוכן הלימודים אינו מתאים. כיוון שפריסת הלימודים בבתי הספר היא אוטונומית, מה שאני מלמד באורט דנציגר לא בהכרח נלמד באותם בתי הספר. תלמיד של ביוטכנולוגיה והנדסת תוכנה נקלט בבית ספר שאין בו אף אחת מהמגמות האלה, מה הוא עושה? הוא כבר למד שנתיים. איך הוא מסיים לימודים?

מה עושה תלמיד כשיש שבעה וריאנטים של בגרות בלשון, ועוד חמישה בבגרות במתמטיקה, ועוד 12 וריאנטים של בגרות בהיסטוריה. ילד יכול להגיע ללמוד בבית ספר אחר אבל המבחן שלו יכיל תכנים שלא למד.

השתתפתי בוועדות חינוך בכנסת ופניתי לתקשורת כדי ליצור התאמות. לכל ילד מצאנו פתרון מותאם אישית: מבחן אחר, הערכה פנימית, מקום אחר להיבחן. כ־500 ילדים, ותוכנית לימודים שונה לכל ילד. אני והסגנית שלי כמעט איבדנו את זה בשנה שעברה. לא יכולנו לחיות עם המחשבה שילד שלנו, משום שהוא נמצא לדוגמה בים המלח, לא יסיים עם תעודת בגרות. דאגנו שילדים מים המלח יגיעו להיבחן בסינמה סיטי. במקביל פעלנו מול משרד החינוך כדי שיאפשר כמה שיותר התאמות למציאות הזאת, כמו לצמצם את היקפי החומר כי התלמידים למדו פחות.

בימים כתיקונם הלימודים משמונה עד שלוש או ארבע ואחר הצהריים יש תגבורים, מרתונים לימודיים וכו'. לפעמים משאירים אותם עד תשע בערב לתגבור. עכשיו בשנתיים אין נפש חיה בבית הספר. כל מה שאני יכול לתת מוגבל לארבע שעות. ודאי שהיו פספוסים, ילדים שהיו צריכים לעשות שתי הרחבות, לדוגמה, בפיזיקה ובביולוגיה, עשו רק אחת. תלמידים שהיו ב־5 יחידות מתמטיקה, נבחנו ב־4 יחידות. איכות תעודות הבגרות ירדה, אבל הצלחנו לשמור על אחוזי הזכאות.





תיכון דנציגר בימים אחרים | צילום: רותם גולן

צריך להבין את הזיקה שלנו למדינה, את המחיר שאנחנו משלמים כתושבי הצפון – זהו מחיר שהוא מחויב לביטחונה של מדינת ישראל ועדיף מעוד שבעה באוקטובר.

השנה אנחנו מוכנים יותר. פתחנו מוקד גדול באזור טבריה רק לבית הספר שלנו ולומדים בו 650 תלמידים מכיתה ז'. יש עוד 300 בבית הספר בתל אביב, ו"רק" 450 פזורים בבתי ספר אחרים בארץ. כל בוקר נוסעים לטבריה מקריית שמונה, מעפולה, מכרמיאל ומחיפה – הפתרון עדיף מהשתלבות בודדת בבתי ספר שבהם ירגישו זרים ובפערי לימוד. פה כמו ב"אחוות לוחמים", כולם באותה הסירה וזו תחושה מקלה. האווירה בבתי הספר בטבריה ובתל אביב מהממת. אלה אותם המורים וקבוצת השווים שלהם, והם יוצרים תחושת ביטחון ומוגנות. גם במלונות הרווחנו עוד שעה עם ארוחת הצהריים כך שמסיימים בשתיים.

כעת החל גל החזרה לעיר בעקבות הפסקת האש שמערער את כולם. עד שהתרגלנו ולמצב, פתאום הראש עסוק במתי נחזור? האם יפצו על הנזקים שנגרמו ואיך? מי יטפל בבתיים? ומתי יפתחו בתי הספר? אלה שחזרו בשבועיים האחרונים גילו שהבתיים שלהם נפגעו מטיילים או מרסיסים, או שמצאו בלאי נורא שגרמו חולדות. חטיבת הביניים שלנו נהרסה מטיילים ומשהות הלוחמים שהתאכסנו בה. 400 מהילדים שלנו ללא בית לחזור אליו. אנחנו ממשיכים ללמד ולנסות לשמור על שגרת חירום מצד אחד, ומצד שני אנחנו כבר עם הפנים קדימה ליום שנחזור. כבר התחלנו לשקם את בית הספר, וגם מנטאלית להוביל בקהילה מהלך של חזרה לשגרה – עבודה על חוסן, טיפול בפוסט-טראומה, במצוקות רגשיות, ובפערים לימודיים שנוצרו. כבית ספר אנחנו צריכים לתת לזה מענה.

בשנה שעברה היה קשה לאסוף את הילדים למסגרות החינוכיות, מתוך מחשבה שתכף חוזרים לעיר. אחרי שהבנו שלא, עבדנו קשה כדי לדאוג לכל אחד מהילדים ורואים את זה בשיעורי הנשירה שהיו סה"כ נמוכים. בגדול תמיד יש כ-10% מהילדים בנשירה סמויה אבל לא מוחלטת. אלה ילדים שקשה להם לקום בבוקר כשבית הספר נמצא במרחק חמש דקות, גם איתם הצלחנו לשמר קשר לפחות ברמה האנושית הרגשית. מבחינה לימודית קיים פער קריטי בגלל המלחמה, יותר מחצי מהסיבות לכך הן אובייקטיביות, רגשיות ופיזיות ולעיתים הכל יחד. בשנה שעברה השקענו את רוב המאמצים שלנו בכיתות י"א וי"ב, ובינתיים הצעירים פתחו פערים. יש תלמידי י"א שכמעט לא טופלו ועדיין יצטרכו לגשת לבגרות. אבל אני חושב שכולם צריכים להיאבק לעשות את הטוב ביותר, בלי לוותר ובלי להתבכין, כי זו המציאות. צריך להבין את הזיקה שלנו למדינה, את המחיר שאנחנו משלמים כתושבי הצפון – זהו מחיר שהוא מחויב לביטחונה של מדינת ישראל ועדיף מעוד שבעה באוקטובר.

רשת אורט - תוכנית חוסן בצפון

רשת החינוך אורט מקדמת תוכנית חוסן מקיפה בשיתוף הקואליציה הישראלית לטראומה, לצוותים בבתי ספר המתמודדים עם מצבי חירום כמו מלחמה ופינוי ממושך. בתוכנית יינתנו הכשרות בנושאי ניהול חירום, תגובה ושיקום, עזרה ראשונה פסיכולוגית ותמיכה רגשית בתלמידים. בכל בית ספר ימונה צוות "נאמני חוסן" שיוכשר למנות ולהכשיר "נאמני חוסן" נוספים. בתי הספר יתפעלו ותוכניות חירום ושיקום מותאמות, כדי להבטיח מוכנות גבוהה ותגובה מהירה ויעילה.

אורט מובילה חינוך בקהילה

אורט מקדמת תוכנית רחבת היקף בשיתוף עם רשויות מוניציפאליות ברחבי הארץ, כדי להפוך את החינוך לעוגן מרכזי בחיי הקהילה, לחזק את החוסן הקהילתי, לקדם מנהיגות מקומית ודיאלוג רב-תרבותי ולתמוך בקהילות במתן חינוך ערכי, טכנולוגי ומדעי ובבניית חברה מאוחדת וחזקה. כיום הרשת פועלת בערי הצפון, ביישובים שחזרו לשגרה ובאלו שעדיין מפונים. שיתוף הפעולה כולל מיפוי צרכים והקמת תשתית שתכלול מרכזים חברתיים בבתי הספר, תעודד מעורבות קהילתית ויוזמות חברתיות ותתמוך בקהילה בשעת חירום באמצעות סיוע נפשי ופעילויות שיקום.

לדעתי היתרון של הפריפריה הוא המסורתיים ששומרת על המעמד של בית הספר כגורם משמעותי בעיצוב דמותם של כל נער או נערה. בקריית שמונה גדל נוער איכותי ומעורב

היכולת של קהילה לחזור לשגרה מבוססת על מערכת החינוך, ואיך שהיא תקלוט, תכיל ותעבד את כל מה שעברו. איך היא תפצה ותבנה תוכנית שיקום שמחזירה אותם לעצמם? להערכתי זה ייקח בין שלוש לחמש שנים. המלחמה פרצה אחרי שנתיים של קורונה ואנחנו בפער על פער. כמנהל חשוב לי להתחיל לטפל בכל הנדרש לחזרה. אני סבור שצריך לטפל קודם במורים ובעובדים, כי ללא קטר חזק, מכיל וערני שיוכל להוביל את הילדים, זה לא יעבוד. אם לא נעבד איתם את מה שהם עברו באופן אישי ונחזק אותם, לא תהיה להם היכולת להכיל את התלמידים או את המציאות החדשה. כדי לקבל החלטות ולהוביל תכנים אנחנו לומדים מנסיון העבר, אבל לאירוע הזה אין אח ורע. אנחנו חושבים איך לבנות תוכנית רגשית חברתית, ולימודית פדגוגית לקליטת התלמידים. איך מאזנים בין מה שהם עברו, בהבנה שלא נשאר כפי שהיו, לבין מה שיש לדרוש מהם כדי להחזיר אותם לתלם? צריך לצאת מהסיפור הזה ברגישות מוקפדת מבחינת תהליך ושלב - ולא דווקא תהליכי הערכה ובקרה - והצוות שחווה הכול עם הילדים יעשה זאת הכי טוב.

אורט דנציגר הוא קהילה. בית הספר מכתוב את הטון בעיר יחד עם מנהלת אגף החינוך, משרד החינוך ורשת אורט. לדעתי היתרון של הפריפריה הוא המסורתיים ששומרת על המעמד של בית הספר כגורם משמעותי בעיצוב דמותם של כל נער או נערה.

בקריית שמונה גדל נוער איכותי ומעורב. זה ניכר בכל היבט: גיוס ליחידות קרבייות, בשנות שירות, ובעיקר בהשתלבות בתפקידי מפתח בחברה הישראלית. אני גאה בהם ובעיר שלי ובטוח שימים טובים יותר מצפים לנו.

להתחבר מחדש: בית דניאלה מעניק לנוער עם קשיים נפשיים גשר אמיתי להשתלבות מחודשת בחיים

ראיון עם חיים יגן בו הוא מספר על הדרך
שמובילה נערים ונערות ממשבר אישי
לחיים חדשים.

ד"ר גל אבני ברלב - מנהלת תחום רווחה, מכון חרוב



חיים יגן

בן 49, נשוי לנעמה
אב לחמישה
מתגורר במושב מטע
פסיכולוג קליני, מטפל, מדריך ומרצה
עובד עם נוער וילדים 26 שנים



לכל ילד תוכנית למידה אישית,
לאחר יצירת קשר עם בית הספר
שבו למד. העבודה בכיתה היא
לאו דווקא על השלמת פערים,
אלא על איך מתנהגים בכיתה,
למשל כשחווים התקף חרדה

בית דניאלה נועד לילדים שאינם מסוגלים להיות במסגרות החינוך בקהילה עקב קשיים נפשיים, כמו דיכאון, חרדה והפרעות אכילה. אנחנו עובדים כיום בעיקר עם ילדים שהיו באשפוז פסיכיאטרי, שוחררו וצריכים גשר כדי לחזור לקהילה; ועם ילדים שלא היו באשפוז, אך חווים קשיים ונושרים ממסגרות החינוך. הסניף הראשון הוקם בחוות הסוסים בצור הדסה, כי הרכיבה הטיפולית והעבודה בחווה הם חלק מהטיפול. שבועיים אחרי שפרצה המלחמה החלטנו להקים סניף ביישוב שיבולים שבועוטף.

הטיפול הוא בן ארבעה עד שישה חודשים, ולו שלוש מטרות:

ליצור חוויות הצלחה מתקנות בכל התחומים, כי אלה בני נוער שחוו הרבה כישלונות מגיל צעיר מאוד – בלימודים, בחברה ובתפקוד.

1. לעזור לנוער ולהוריהם להכיר טוב יותר את המחלה ואת הקשיים הנלווים אליה. אנחנו מסבירים שההפרעות לא ייעלמו, אבל אנחנו נעזור להחליף את ההתנהגויות הלא אדפטיביות (הסתגרות בבית, פגיעות עצמיות, ניסיונות אובדניים, שימוש בסמים) בהתנהגויות אדפטיביות, לכן שיטת הטיפול יוצאת מחדר הטיפול, ונעשית בתוך מרחב החיים.

2. השמה. אחרי כשלושה חודשים אנחנו יכולים להמליץ על מסגרת חינוכית בקהילה. יש ילדים שיכולים להשתלב בחינוך הרגיל, ויש שיצטרכו יותר תמיכה, החל מסל אישי ועד חינוך מיוחד. לילדים שצריכים טיפול אינטנסיבי, נמליץ על פנימייה פוסט-אישפוזית.

בכלבייה הטיפולית קורים ניסים; הילדים הופכים
ממטופלים למטפלים

בית דניאלה - טיפול בסוסים





ממטופלים למטפלים - הכלביה הטיפולית בבית דניאלה

ש. איך מתנהל שבוע שגרתי בבית דניאלה?

סדר היום הוא כוללני ומהודק. בני הנוער מגיעים בשמונה, פוגשים את צוות ההדרכה ועוברים למרחבי למידה עד שתיים. אחרי ארוחת הצהריים יש פעילות לכל הקבוצה וברבע לארבע הם חוזרים הביתה. הכיתות קטנות מאוד והלמידה פרטנית. רכזת ההשכלה בונה לכל ילד תוכנית למידה אישית, לאחר יצירת קשר עם בית הספר שבו למד. העבודה בכיתה היא לאו דווקא על השלמת פערים, אלא על איך מתנהלים בכיתה, למשל כשחווים התקף חרדה.

המטרה היא ליצור שפה משותפת לנו, לילד ולהורים, סביב הקשיים ודרכי התמודדות, כדי שיוכלו להמשיך בלעדינו.

ש. ספר לי על דניאלה, שעל שמה הוקם מרכז היום הטיפולי.

דניאלה פרדס הייתה ילדה מאושרת, חברותית ופעילה עד שחלתה באנורקסיה בגיל 13. לאחר שלושה חודשי אשפוז ניסתה לחזור לשגרה אבל לא הצליחה להשתלב מחדש. האשפוז הוא חוויה טוטאלית והמעבר הפתאומי להמונה של המשפחה ובית הספר הוא לעיתים חד מדי. הוריה - הדסה ודוד חיפשו מסגרת עוטפת ומגשרת, שתעניק את הכלים לחזור לתפקוד. לצערנו לא מצאו, כי לא היה קיים במדינה מענה כזה. חמישה חודשים לאחר השחרור, בדצמבר 2017, דניאלה שמה קץ לחייה. לאחר השבעה החלו הוריה לעבוד על יצירת מקום כזה, כדי שלא תהיה עוד דניאלה שתשים קץ לחייה.

ש. מי הצוות של בית דניאלה?

המנהלים הם אנשי טיפול. בכל סניף יש צוות הדרכה, הכולל רכז, שלושה מדריכים, שתי בנות שירות, אם בית, כלבנים טיפוליים, שלושה מורים, ורכזת השכלה, וכן צוות טיפול של עובדות סוציאליות, פסיכולוגיות, מטפלות בהבעה ויצירה תזונאית ופסיכיאטר.



דניאלה פרדס ז"ל, שעל שמה הוקם המרכז

מי שסיים יכול להגיע לקבוצה טיפולית פעם בשבוע אחר הצוהריים, כולל בכלבייה הטיפולית. יש לנו גם קהילה של בוגרים והוריהם

אנחנו עובדים גם עם ההורים. כל הורה שהילד שלו בטיפול מגיע פעם בשבוע לקבוצת הורים בשיטת די־בי־טי ומקבל הדרכה פרטנית. המטרה היא ליצור שפה משותפת לנו, לילד ולהורים, סביב הקשיים ודרכי התמודדות, כדי שיוכלו להמשיך בלעדינו.

יש לנו תוכנית לבוגרים לשלוש שנים. חשוב לנו לשמור על קשר ולוודא שיש להם מענה. מי שסיים יכול להגיע לקבוצה טיפולית פעם בשבוע אחר הצוהריים, כולל בכלבייה הטיפולית. יש לנו קהילה של בוגרים והוריהם – אנחנו מעלים ידע מקצועי מתחדש ורלוונטי לקבוצות הוואטסאפ, ומזמינים אותם לפרויקטים ולפגישות מחזור שנתית. מרגש לראות את ההתקדמות שלהם.

בכלבייה הטיפולית קורים ניסים; הילדים הופכים ממטופלים למטפלים. הם מוציאים את הכלבים הטיפוליים לטיולים ולווארינג, מאכילים ומאלפים אותם, ומנקים אחריהם. מדהים לראות כמה כוחות הם נותנים; איך נער שלא היה מוכן לצאת מהמיטה מגיע כל יום ומוציא את הכלבה לטיול, לא משנה מה מזג האוויר בחוץ.

לכל ילד הטיפול הפרטני שלו ופסיכיאטר המלווה אותו. גם לארוחות משמעות טיפולית, מאחר שעובדים עם נוער שסובל מהפרעות אכילה. יש בנות במעקב תזונאית פעם בשבוע, והיא בונה להן פרוטוקול אכילה. יש טיפול בקבוצת מיומנויות בגישת די־בי־טי וטיפול קבוצתי באומנות.



עופר ביטון מנהל הכלבייה הטיפולית בבית דניאלה



צוות חוסן גליל מזרח בפגישה עם ראש מועצת עין קניה



ברגע האמת - על עבודת מרכז החוסן עם תושבי מג'דל שמש

ליזה גונטר מנהלת מרכז חוסן אשכול גליל מזרחי משתפת כיצד התייצבו לצד הקהילה ברגע האמת, על הקמת מערך חירום, ועל המענה הרגשי לתושבים ולצוותים בשטח

יוסף קולה - רכז תוכניות בצפון, מכון חרוב
סיגל כנפו - עורכת ראשית, מכון חרוב

בית זקוק



ליזה גונטר

בת 39, בזוגיות
אימא לאווה, לליבי וללני
מתגוררת בלהבות הבשן
במרכז חוסן כשנה וחצי

יחד מתכננים ומטמיעים תוכניות חירום, משפרים יכולות תגובה לאירועי משבר ויוצרים מערך תמיכה רחב המותאם לצרכים הייחודיים של כל רשות

כשנכנסתי לתפקיד ב־7 באוקטובר 2023, התחושה הייתה שאנחנו "בונים ספינה תוך כדי הגלים". מרכזי החוסן בצפון עדיין היו חדשים, והרשויות המקומיות רק החלו להכיר אותנו. הגענו ממרכז משאבים, ארגון בעל שם עולמי למצינות מקצועית, ונדרשנו לפתח את המודל האזורי במצב חירום, במציאות של מלחמה, כלומר במהירות ובגמישות.

ש: מה עושים במרכז חוסן?

משרד הביטחון הקים את מרכז חוסן אשכול גליל מזרחי בשנת 2021. זהו מרכז על־אזורי לחיזוק החוסן האישי, הקהילתי והרשותי של תושבי 18 רשויות בכ-100 יישובים בתחום האשכול, מול איומים ביטחוניים ולאומניים. המרכז מכשיר ומלווה בעלי תפקידים במערכות החינוך, הרווחה, הבריאות והביטחון ברשויות. יחד מתכננים ומטמיעים תוכניות חירום, משפרים יכולות תגובה לאירועי משבר ויוצרים מערך תמיכה רחב המותאם לצרכים הייחודיים של כל רשות.

ש: אילו היבטים בעבודתכם קשורים לילדים?

העבודה עם ילדים היא קריטית לבניית חוסן לטווח ארוך. אנו ממקדים את הפעילות ביצירת סביבה תומכת ומעצימה, שמסייעת להם להתמודד עם מצבי לחץ, חרדה או טראומה בעקבות אירועים ביטחוניים או אזרחיים.

הפעילות כוללת תמיכה רגשית אישית וקבוצתית שמסייעת לילדים לבטא פחדים ולפתח כלים לניהול רגשותיהם; הכשרות למורים ולצוותי חינוך לזיהוי ולהתמודדות עם ילדים במצבי לחץ; תוכניות חוסן לילדים דרך משחק, יצירה ופעילות גופנית המותאמות לגילם; תוכניות משותפות עם ההורים, שנותנות להם כלים לתמוך בילדיהם במצבי חירום; והתערבויות טיפוליות פרטניות או קבוצתיות, המסייעות לילדים להתמודד עם טראומות ולחזור לתפקוד רגיל.

בדרך למגדל שמש יצרנו קשר עם המנהיג הרוחני של העדה הדרוזית, כדי לקבל ממנו הנחיות איך נכון להתנהג, מה לעשות ומה לא

ש: ספרי על העבודה בעקבות האירוע הקשה במגדל שמש.

ההתמודדות עם האסון במגדל שמש היא דוגמה מוחשית ליחסי האמון בין הרשות למרכז החוסן האזורי. קיבלנו את הדיווח בשבת. עשינו הערכת מצב פנימית עם מרכז משאבים והחלטנו שמגיעים עם המומחה ללחץ וטראומה יואב בן בסט, מנחה בכיר בעל ניסיון רב בניהול משברים. בדרך לשם יצרנו קשר עם המנהיג הרוחני של העדה הדרוזית, כדי לקבל ממנו הנחיות איך נכון להתנהג, מה לעשות ומה לא. מול נציג הרווחה נערכנו לפתיחת מרכז דחק מותאם תרבותית, הראשון שנפתח זה 18 שנה. הכול נעשה בתקשורת עם משרדי הממשלה.

זיהינו מעגלי פגיעות רחבים, וידענו שההשפעה על הילדים והנוער שנכחו בשטח או שנחשפו לסרטונים שהופצו הייתה עמוקה

ש: אילו בעיות אתם מזהים כיום אצל הילדים?

לחץ הנובע מאיזודאות, כל רעש חזק מקפיץ מחד. נחשפנו לשיח שאינו תואם גיל, כמו "ערבים יבואו ויהרגו אותנו", חשש מאנשים שאינם מכירים. הטויטות הלבנות נהיו טריגר. הרבה חרדה חברתית, ילדים שהיו פעילים מאוד בחוגים מתכנסים בתוך עצמם, לא יוצאים מהבית. ילדים מדברים על נטישה, על סיוטים. השירות בצבא מעסיק ילדים בכיתה ד' שפוחדים למות בצבא. אצל הנוער אנחנו רואים הדרדרות לאלכוהול ולסמים, הרבה בדידות. אי אפשר להתראות עם חברים, מבליים כל הזמן עם אותם האנשים, כל יום שומעים על עוד ילד שעוזב.

לסיום: אני חושבת שלמרכז חוסן תפקיד חשוב בחזרה של האנשים הביתה וכל עוד אנחנו בקו עימות. כמי שגדלה בקריית שמונה, כיום אני מבינה עוד יותר את חשיבותו של המרכז. בלי המרכזים שלנו לא יהיו לאנשים כלים ליצירת חוסן וחשוב לנו שייבנו שאנחנו כתובת טובה עבורם. אני מאמינה שחשוב לעודד קליטת משפחות וצעירים לאזור אם מתוך אג'נדה חברתית או ציונות, העיקר להמשיך לפתח את הצפון.

היה קשה לעבוד מול בעלי התפקידים שקשורים לאנשים שנפגעו. לפעמים התבקשנו לקחת על עצמנו את הניהול בשטח ובמקביל לתמוך בכל הגורמים המקומיים שנדרשו לתפקד במצב מורכב נפשית. עבדנו עם צוות הרווחה שהפגינו מקצועיות יוצאת דופן, למרות המחירים הכבדים שהאירוע גבה מהם. חלקם היו נוכחים באירוע, אחרים הם קרוביהם, לעיתים ממשפחותיהם או ממעגל החברים. בזכות העבודה המשותפת הצלחנו להכניס סדר ולהבטיח שכל אחד ידע את תפקידו – מי אחראי לטיפול במשפחות השכולות, מי למשפחות הפצועים – והם הצליחו לפעול במהירות.

מרכז הדחק עמד במבחנו הראשון ושימש עוגן חשוב במענה לצורכי התושבים, במיוחד הצעירים

למרכז הדחק שהוקם פנו לקבלת טיפול כ-500 אנשים, רובם ילדים. זיהינו מעגלי פגיעות רחבים, וידענו שההשפעה על הילדים והנוער שנכחו בשטח או שנחשפו לסרטונים שהופצו הייתה עמוקה. מרכז הדחק עמד במבחנו הראשון ושימש עוגן חשוב במענה לצורכי התושבים, במיוחד הצעירים. ניתנו מענים שבינו עם מערכת החינוך, השפ"ח, מנהל החינוך ושפ"י. טיפלנו גם בהורים שלא ידעו איך להתמודד עם המצב. עד היום אנחנו מלווים ונותנים מענים, ובגלל זה פתחנו שם שלוחת חוסן.



הערכת מצב סביב אסון מג'דל שמס לראש מועצת עין קניה, מג'דל שמס ושר הבריאות

קול קורא

קוראים יקרים,

אנו שואפים להמשיך ולהביא לכם תוכן חדשני, מועיל ואיכותי. חרוב מהשטח זוכה לחשיפה רחבה, וכמגזין המעוניין לחבר בין אנשי השטח, האקדמיה והטיפול, אנו פונים אליכם בבקשה לשתף אותנו בפרוייקטים מיוחדים, רעיונות ומקורות מידע, שיכולים להוות השראה לגליונות עתידיים.

אם יש לכם הצעות על:

מוסדות וארגונים כגון מקלטים או מרכזים שעובדים עם ילדים ונוער
בסיכון שחשוב להכיר אותם לאנשי מקצוע

גישות טיפול חדשניות, תכניות שיקום ויוזמות חדשות ומעניינות

נשמח לקבל את הצעותיכם ולהיעזר בידע ובתובנות כדי להעשיר את תוכן המגזין.

הצעות יתקבלו בברכה במייל של עורכת המגזין סיגל כנפו במייל:

sigalk@haruv.org.il

תודה מראש על שיתוף הפעולה!

בברכה צוות המגזין



מרכז אלומה - בית שמש

המקום ממנו אפשר להתחיל מחדש: מרכז אלומה משנה את חוקי המשחק במאבק באלימות במשפחה

מאחורי דלתות מרכז
אלומה, פועלת מערכת רב
מקצועית שנותנת מענה
מיידית, דיסקרטי ומציל חיים
- כך זה קורה בשטח.

נוי ישראלי
רכזת תוכניות הכשרה, מכון חרוב

נופר בכור אלבז

בת 34, נשואה לאהרון
בעלת תואר ראשון בחינוך Ed.M
חוקרת משטרה בתחום האלימות במשפחה
9 שנים בתחום.



הכול נעשה בתיאום עם האם, בהבנה שהמטרה היא להגן על המשפחה ולהבטיח את שלום ילדיה

מרכז אלומה הוא תחנה ייחודית לטיפול הוליסטי ולסיוע מיטיב עבור נפגעי אלימות במשפחה. תחת קורת גג אחת, הצוות המקצועי והמחויב מספק שירותי רווחה, פסיכיאטריה, משטרה וייעוץ משפטי, מותאמים אישית, נגישים ובזמן אמת. המרכז הראשון הוקם לפני 3 שנים וכיום פעילים מרכזים בעכו, ראשון לציון ובבית שמש, מרכז נוסף עתיד להיפתח בבאר שבע. פגשנו את נופר בכור אלבז, חוקרת משטרה במרכז שהצטרפה עם פתיחתו, והיא מספרת על פעילותו, על האתגרים ועל הסיפוק שמלווים את העשייה היומיומית.

שאלה: מהם הקשיים האישיים והמקצועיים שאת נתקלת בהם בעבודה במרכז?

אחד הקשיים בתפקיד קשור בחובת הדיווח. כחוקרת משטרה אני עונה לטלפונים או פותחת את דלת המרכז למי שמגיע. זאת כדי שלא אהיה מחויבת להתערב, אם אישה חבולה מגיעה ומספרת את הסיפור שלה אך לא רוצה להגיש תלונה. אחרת הייתי נאלצת לדווח בניגוד לרצונה. היא אינה חסרת ישע, ואנו עושים הכול כדי לכבד זאת. בפן האישי, הסיפורים קשים ואני משתדלת להשאיר אותם במרכז כדי שלא ישפיעו עליי או על משפחתי. למרות הקושי, מספק לעזור לנשים לצאת ממעגל האלימות, להחזיר להן את כוחן ולעזור להן להתמודד.

שאלה: מה מייחד את העבודה שלכם באלומה ואילו שינויים את מזהה עם הזמן שעובר?

שיתוף הפעולה בין כל הגורמים מאפשר לנו לפעול במהירות ולספק מענה שלם ומיידי. אם עובדת סוציאלית מזהה מסוכנות גבוהה, היא יכולה לפנות אליי ונפעל ביחד. למשל אישה רצתה להגיש תלונה אבל פחדה לפנות למשטרה. היא הגיעה אלינו, הרגישה שפה בטוח יותר, וסיפרה מה שעברה. פעם אחרת הגיעה אישה חבולה אחרי אירוע אלימות קשה. היא השאירה את ילדיה בבית עם הבעל הפוגע והיססה להתלונן. אחרי שראתה אותנו, חוקרי המשטרה, נשבר הקרח. היא הבינה שרוצים לעזור לה, ולא להפחיד או לנחוץ עליה, הגישה תלונה ויצאה למקלט עם הילדים. מחוץ למרכז התהליך היה מסובך יותר, ואולי הייתה מוותרת.

שאלה: מה קורה כאשר נפגע או נפגעת מגיעים למרכז?

הפונים למרכז יקבלו מענה כוללני ואף לינת חירום במידת הצורך. תחילה ייפגשו עם עובדת סוציאלית לאינטייק ראשוני ולהערכת מסוכנות. פתיחת תיק ברווחה אינה תנאי, וגם אם לא תוגש תלונה, עדיין יינתנו כל המענים שהמרכז מציע – הבחירה היא בידי הפונה. מי שיבחרו להגיש תלונה במשטרה, פשוט חוצים את החדר ומגיעים אליי.

שאלה: אילו פניות מגיעות אליכם?

תופעת האלימות במשפחה חוצה מגזרים, מגדרים ומעמדות. ומכאן שגם הפניות למרכז מגוונות ומגיעות מכל חתכי האוכלוסייה. מגיעים למרכז נפגעות ונפגעי אלימות במשפחה או בזוגיות, מגיל 18. אימהות לעיתים מגיעות עם ילדים. הם יכולים להישאר כלון במרכז עד 72 שעות. אם נגלה בשיחות פגיעה בילדים, מחובתנו לדווח. העובדת הסוציאלית תעביר את המידע לעו"סית לחוק הנוער, ואם צריך, חוקר ילדים יגיע למרכז. הכול נעשה בתיאום עם האם, בהבנה שהמטרה היא להגן על המשפחה ולהבטיח את שלום ילדיה.

בפן האישי, הסיפורים קשים ואני משתדלת להשאיר אותם במרכז כדי שלא ישפיעו עליי או על משפחתי. למרות הקושי, מספק לעזור לנשים לצאת ממעגל האלימות, להחזיר להן את כוחן ולעזור להן להתמודד

רף התלונות עלה עלייה ניכרת, ומראה שנשים מרגישות בנוח לדבר על מה שעברו. השינוי הזה משקף את הגדלת המודעות ותחושת הביטחון שלהן

במרכז אנחנו מטפלים רק במי שנפגע/ה, כל השאר עובר לטיפול בקהילה. מההתחלה יצרנו קשר עם מערכות תמיכה בקהילה כמו המרכז למניעת אלימות במשפחה. היו מקרים שבני זוג הסכימו לטיפול בקהילה, והוא הוביל להסכמות משותפות על ההתנהלות הזוגית והמשפחתית. החיבור לקהילה מספק מענה לטווח ארוך ויוצר מעטפת רחבה שממשיכה לתמוך גם לאחר ההתערבות המיידית במרכז

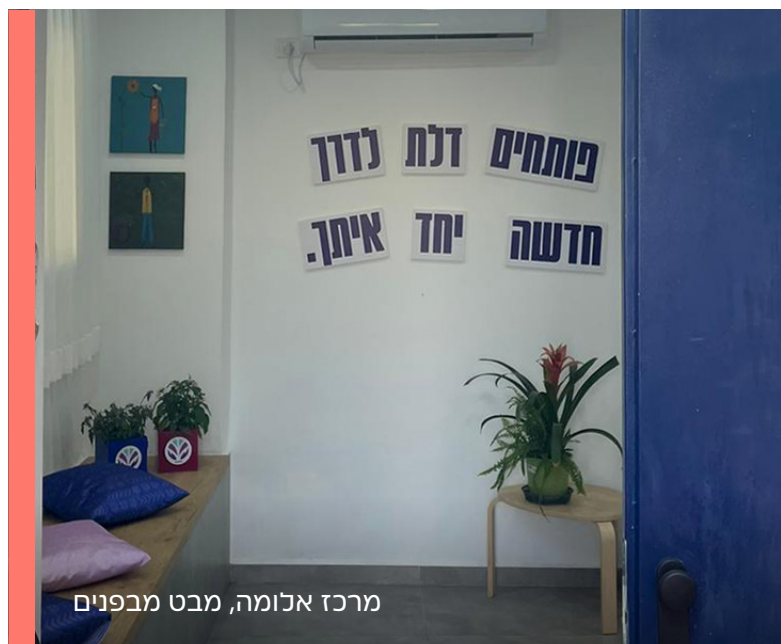
שאלה: לו הכול היה אפשרי, מה היית משנה בתחום הטיפול בנפגעות ובנפגעי אלימות במשפחה?

החלום שלי שכל אישה באשר היא, הסובלת מאלימות במשפחה תדע שהיא לא לבד, שיש מרכז כמו אלומה שיעניק לה תמיכה, כלים ומקום בטוח שממנו תוכל להתחיל מחדש. הייתי שמחה אילו יוכלנו להציע שירותים נוספים, כמו סדנאות להעצמה אישית ולחיצוק הביטחון העצמי, ומתן כלים לחיי זוגיות בריאה לנשים ולגברים. אני מאמינה שאירועי אלימות רבים היו נמנעים אם לזוגות היו את הכלים הנכונים להתמודד עם משברי החיים, ולנשים היה כוח מנטלי והערכה עצמית גבוהה כדי לקום ולעזוב זוגיות אלימה עוד בשלביה הראשונים.

בתחילת הדרך רוב הפניות הגיעו דרך הרווחה ותחנות המשטרה, אך בשנה האחרונה יותר נשים מגיעות מפה לאוזן וגם בזכות הקמפיינים של משרד הרווחה ברשתות החברתיות.

החלום שלי שכל אישה באשר היא, הסובלת מאלימות במשפחה תדע שהיא לא לבד, שיש מרכז כמו אלומה שיעניק לה תמיכה, כלים ומקום בטוח שממנו תוכל להתחיל מחדש

רף התלונות עלה עלייה ניכרת, ומראה שנשים מרגישות בנוח לדבר על מה שעברו. השינוי הזה משקף את הגדלת המודעות ותחושת הביטחון שלהן. נוסף לכך מאז אירועי 7 באוקטובר יש עלייה בפניות הנובעות ממצבי לחץ מוגברים במשפחות. נשים מדווחות על שינויים כמו תוקפנות מוגברת או מתח נפשי גבוה של בני זוג שחזרו ממילואים, ויש פניות גם בנוגע לנשק בבית.



מרכז אלומה, מבט מבפנים

כָּזָה מִיַּן מְלוֹן / יהודה אטלס

בְּלִילָה, כְּשֶׁאִמָּא הִפְסִיקָה לִבְכוֹת תַּמְרוּרִים
וְאָבָא יָצָא קֶצֶת לִשְׁתוֹת עִם חֲבֵרִים,
בָּאוּ מֵה"רוּחָה" וְאָמְרוּ: "קְדִימָה,
עֲכָשׂוּ כָּלְכֶם בָּאִים לִמְקַלֵּט עִם אִמָּא".
"לֹאן נֹסְעִים?" שְׁאַלְתִּי, מִבֵּיט מֵהַחֲלוֹן,
וְהַסּוֹצִיָּאלִית אָמְרָה: "לְכָזָה מִיַּן מְלוֹן,
שֵׁישׁ בּוֹ הִרְבֵּה צַעֲצוּעִים וּמִשְׁחָקִים,
וְכֹלָם נִהְנִים שֶׁם וְרַק צוֹחֲקִים,
וְאִין מִכּוֹת וְאִין צַעֲקוֹת,
וְלֹאֲף יֵלֵד אִין סִבָּה לִבְכוֹת".
אֲזִי אָמַרְתִּי לְשִׁרִית הַקֶּטְנָה, הָאֲחוֹת:
"אִם יֵשׁ שָׁם בְּרָכָה נוֹכַל גַּם לִשְׁחוֹת",
וְאֲחוֹתִי אָמְרָה: "לֹא מִרְבִּיצִים שָׁם – סִבָּבָה,
אֲזִי אוֹלִי נִזְמִין לְשֵׁם גַּם אֶת אָבָא..."

את הספר "ילדים של אף אחד" מאת יהודה אטלס
ניתן לרכוש באתר המכון

בלחיצה כאן



הילה שוהמי בוסביב

רכזת הכשרות
בתחום בני
נוער, כנסים
וימי עיון

בת 37, נשואה ליוני
אימא ליולי ולגלי
מתגוררת במודיעין
בוגרת תואר שני במסלול
המחקרי בניהול מלכ"רים
וארגונים קהילתיים
במכון חרוב כ־10 שנים.

העובדה שבמכון חרוב אפשר לחלום על פרויקטים ופעילויות
שיעשו את העולם טוב יותר עבור ילדים ובני נוער, ולפעול
למען הגשמתם בגיבוי מלא ובתמיכה, היא מתנה אמיתית.

ספרי על עבודתך במכון

במרץ 2015 גויסתי לטובת הקמת אחד הפרויקטים
המשמעותיים שמכון חרוב הוביל, 'קמפוס חרוב לילדים'.
ניהלתי אדמיניסטרטיבית את התהליך משלב הריסת
המבנים הקיימים, דרך תכנון ובניית המתחם החדש
והמותאם ועד להפעלת השירותים והמרכזים השונים
היושבים בו, הן בפן הטכני והן בפן המקצועי.

לאחר לימודי התואר הראשון עבדתי כמה שנים בקרן הון סיכון, והייתי אחראית למגוון תחומים בחממה של הקרן, שטיפחה כמה סטרטאפים ישראליים מבטיחים

מה פרויקט הבא שאת עובדת לקראתו ושמעורר בך תקוות?

בשנים האחרונות אנו מרגישים את הצורך ההולך וגובר בהתמקצעות ובפיתוח התחום של בני נוער. הקורונה פגעה בבני הנוער באופן ניכר ואת השפעותיה כולנו רואים וחווים גם כיום; אירועי השבעה באוקטובר והמלחמה המתמשכת גם הם הותירו צלקות. אנו מתמודדים עם השלכות קשות ועוד נכוננו לנו אתגרים רבים. מתוך כך, אני רואה חשיבות רבה ביצירת מאגר מרצים ומערכי תוכן שיותאמו לעבודה עם מתבגרים נפגעי טראומה והזנחה, כדי לשפר את המענים וההתערבויות שאוכלוסייה זו מקבלת, ולהבטיח ראייה נכונה של המאפיינים והצרכים הייחודיים שלה. בימים אלה אני מנסה להוביל את הרחבת התחום במכון, כדי להגביר את הנוכחות שלנו בזירה של המתבגרים ולהפוך אותו לאחד מתחומי הליבה שלנו במכון.

אנו מתמודדים עם השלכות קשות ועוד נכוננו לנו אתגרים רבים. מתוך כך, אני רואה חשיבות רבה ביצירת מאגר מרצים ומערכי תוכן שיותאמו לעבודה עם מתבגרים נפגעי טראומה והזנחה

תוך כדי התחלתי לרכז את ימי העיון והכנסים של המכון, ובהדרגתיות גם את תוכניות ההכשרה לעמותות ולארגונים השונים. עם חלקם אני עובדת בשיתוף פעולה משמעותי ופורה גם כיום. בימים אלה, לצד עבודתי כרכזת תוכניות הכשרה וימי עיון, הצטרפתי למחלקת משאבי אנוש המתהווה במכון. התחום הזה תמיד עורר בי עניין ונתפס בעיניי כבעל ערך רב בארגונים.

מה עשית לפני שהתחלת לעבוד במכון?

הגעתי מתחום אחר לחלוטין. בעבר עבדתי במסגרות קהילתיות ובתוכניות שונות במערכת החינוך עם ילדים ועם בני נוער. לאחר לימודי התואר הראשון עבדתי כמה שנים בקרן הון סיכון, והייתי אחראית למגוון תחומים בחממה של הקרן, שטיפחה כמה סטרטאפים ישראליים מבטיחים. לאחר מכן עבדתי בחברות הסטרטאפ של הקרן בתפקיד שכלל ניהול משאבי אנוש, רכש ואדמיניסטרציה. אומנם לקח לי קצת זמן אבל הבנתי שאני מעדיפה להשקיע את המשאבים שלי בתחום שקרוב לליבי הרבה יותר. עזבתי את ההיי-טק והגשתי מועמדות למכון חרוב.

מה בעבודתך מעורר בך השראה?

ראשית, העבודה לצד צוות מקצועי כל כך נותנת לי הרבה בהיבט המקצועי כמובן ובהיבט האישי, ואני חושבת שזה אחד הדברים הנפלאים בעבודה שלי. העובדה שבמכון חרוב אפשר לחלום על פרויקטים ופעילויות שיעשו את העולם טוב יותר עבור ילדים ובני נוער, ולפעול למען הגשמתם בגיבוי מלא ובתמיכה, היא מתנה אמיתית. אני חושבת שהשילוב בין השניים מעורר בי השראה, מאפשר לי לצמוח ומסב לי תחושת גאווה גדולה.

בעקבות מלחמת חרבות ברזל נעשית עבודה רבה בשיתוף עם משרד הרווחה. זכיתי לרכז את כלל הפעילויות שלנו ונוכחתי שוב בעוצמות של המכון ושל הצוות. החזון, ההתגייסות, היצירתיות, המחויבות והמקצועיות הבלתי מתפשרת לצד הצניעות והנכונות להוביל מהלך נרחב וקריטי, של ליווי אוכלוסיות שונות שנפגעו בהיבטים שונים מאז השבעה באוקטובר, הם מרגשים בעיניי וראויים להערכה.

על פרויקט קמפוס חרוב לילדים אפשר לקרוא בלינק הבא:

לחצו כאן

על עבודת המכון בשיתוף משרד הרווחה בעקבות מלחמת חרבות ברזל אפשר לקרוא בלינק הבא:

לחצו כאן

ליצירת קשר עם הילה במייל:

hila@haruv.org.il



ראיון עם נערה, צילום אילוסטרציה

אבחון חברתי בקרב מפוני קריית שמונה: איך הפינוי עיצב מחדש את חיי הנוער?

מחקר מקיף חושף את השלכות המעברים
התכופים, הבידוד החברתי והקשיים במערכת
החינוך על בני הנוער והוריהם המפונים ואת
הצעדים הנדרשים לחזרה לשגרה.

רותם רודיטי - צוות מחקר, מכון חרוב

ד"ר אביבה זריהן ויצמן

נולדה, גדלה ומתגוררת בקריית שמונה
בת 52 נשואה לניסים
אימא לנועם, נבו, אוריה ושירה
ד"ר לעבודה סוציאלית
ראש היחידה ללימודי שדה במכללת תל-חי
בתחום הרווחה מעל 20 שנה



מטרת התוכנית לשלב הכשרה פרקטית בשטח עם למידה תיאורטית, תוך התמקדות בזיהוי צרכים בקהילה ובחיזוק הקשר בין סטודנטים לאוכלוסיות מקומיות

בשבוע השלישי למלחמה פונתה קריית שמונה, ותושביה התפזרו ליותר מ־400 יישובים. גם אביבה ומשפחתה התפנו לעיר הדרומית ביותר – לאילת. בעלה נסע מדי שבוע לעבודתו ברמת הגולן, בנה הבכור שירת כלוחם בסדיה, ובתה חגה בת מצווה בצל הפינוי. תוך כדי המחיש לה בנה בן ה־16 את הצרכים הייחודיים של מתבגרים בפינוי. "אז למרות שכבר היו לי את התשובות בבית", אמרה אביבה, התחזקה בה ההבנה כי פרויקט האבחון החברתי, שהחל עוד בימים שלווים, נעשה חיוני מאי פעם. למרות האתגרים האישיים והלאומיים, היא החלה להפעיל את המיזם עם קהילת קריית שמונה המפונה, מתוך מחויבות ליצור כלי משמעותי בשטח יחד עם הסטודנטים ועבור הקהילה.

האבחון החברתי

האבחון נערך בחודשים מאי עד יולי 2024 והתמקד בשלוש קבוצות באוכלוסייה: צעירים, הורים למתבגרים, ונוער (גילאי 12 עד 18) המפונים מקריית שמונה. בליווי ובהדרכה צמודים, הסטודנטים בתוכנית ראינו ראיונות עומק אישיים ואספו נתונים משאלונים שבחנו משתנים כמו חוסן, שביעות רצון והתאקלמות. מניתוח הממצאים הופקו תמות שהצביעו על צרכים שונים, ואלה הוצגו לקהילה.

ממצאי המחקר

מתוך 80 בני נוער שענו על השאלונים, 51% התגוררו במלונות למפונים והשאר בפתרונות דיור אחרים (כמו דירות שכורות ומשפחה). נמצא כי הנוער במלונות הביע שביעות רצון גבוהה יותר מהמבוגרים, כי השהות עם החברים הגבירה את תחושת השייכות החברתית. לעומתו הנוער בסידורי מגורים אחרים שדיווח על תחושת בדידות גבוהה יותר.

בין קריית שמונה לאילת, בין האישי למקצועי ובין פינוי לחזרה

את המייל לד"ר אביבה זריהן ויצמן כתבתי בדצמבר, ימים ספורים לאחר שנחתם הסכם הפסקת האש בחזית הצפונית. ביקשתי לקבוע ראיון על פרויקט האבחון החברתי שיצרה עבור מפוני קריית שמונה. תשובתה "התנתקתי לטיפול בבית בקריית שמונה. מתי תרצי שנדבר?" הייתה תזכורת מוחשית למציאות שריאיון זה מתקיים בה – במרווח שבין האישי למקצועי, בין הפינוי לחזרה – תזכורת המבהירה את משמעותו המיוחדת.

כראש היחידה ללימודי שדה במכללת תל־חי וכאחראית להכשרת הסטודנטים לעבודה סוציאלית, יצרה אביבה יחד עם ד"ר דפנה גרוס מנוס וד"ר איילה כהן ובשיתוף עיריית קריית שמונה והחברה למתנ"סים, תוכנית הכשרה לסטודנטים, הנקראת "אבחון חברתי". מטרת התוכנית לשלב הכשרה פרקטית בשטח עם למידה תיאורטית, תוך התמקדות בזיהוי צרכים בקהילה ובחיזוק הקשר בין סטודנטים לאוכלוסיות מקומיות. בתוכנית הסטודנטים נדרשים לראיין ולהעביר שאלונים בקרב תושבים בקהילות נבחרות, לזהות סוגיות מרכזיות המטרידות את הקהילה ולהציג תוצרים מעשיים בחזרה לקהילה, כדי ליצור שינוי חברתי משמעותי. טרם המלחמה תוכנן להרחיב את האבחון מעבר לקריית שמונה גם לקהילות הגולן ומטולה.

"אז למרות שכבר היו לי את התשובות בבית", אמרה אביבה, התחזקה בי ההבנה כי פרויקט האבחון החברתי, שהחל עוד בימים שלווים, נעשה חיוני מאי פעם

יותר משליש דיווחו כי ילדיהם מגיעים באופן חלקי למסגרות החינוך, במיוחד בבתי הספר למפונים, ושביעות רצונם ממסגרות אלו הייתה נמוכה

חברתי: "אין לך איפה להישבר. אין לך למי. אין לך פה חברים. אין לך עם מי לדבר".

כשנאלצו לעבור מאילת לתל אביב ראתה אביב דרך ילדיה את חשיבותה ומשמעותה של קבוצת השווים עבור הנוער. בתה הביעה חשש גדול מהשינוי ומהצורך ליצור חברויות מחדש. הנוער הציף תחושות ניתוק וחוסר שייכות, ונראה כי שביעות הרצון מהחברים הייתה נמוכה יותר (בהשוואה לנתוני הנוער בישראל ב-2019 ובתקופת הקורונה).

השהות במלונות פגעה במרקם המשפחתי; ללא מרחב לבילוי משפחתי משותף ונינוח הצטמצמו המפגשים הספונטאניים

משפחתי: "אין ספייס, אין פרטיות. וכשאין פרטיות זה מוביל להרבה ויכוחים וריבים וזה מבאס ממש".

"בבית זה היה עם חוקים ועם כללים ופה פחות, קצת יותר משחרר. גם אנחנו לא עם יותר מדי כוחות. אז כן שחררנו קצת".

בפינוי היו גרים זוג הורים ושני ילדים בחדר, מה שהוביל לפגיעה משמעותית בפרטיות והפך את התא המשפחתי לתא לחץ. בעקבות זאת נפגעו הקשרים בתוך המשפחה, הנוער "הסתובב" הרבה בחוץ וללא פיקוח. גם מראיונות ההורים ניכרת תחושת ירידה בפיקוח ההורי. השהות במלונות פגעה במרקם המשפחתי; ללא מרחב לבילוי משפחתי משותף ונינוח הצטמצמו המפגשים הספונטאניים. הנוער דיווח על שביעות רצון מהחופש, אבל גם על ירידה בתחושות הביטחון והמוגנות (בהשוואה לדיווחים של בני נוער בשנת 2019).

חוסן אישי וחוסן קהילתי

גורמים משמעותיים המנבאים חוסן אישי נובעים מחוסן קהילתי ומתחושת תמיכה מהחברים. מבחינת חוסן אישי, פחות משני שלישים מהנוער דיווחו כי הם מצליחים להסתגל למצבים משתנים ולהתמודד עם קשיים – שיעור נמוך בהשוואה להורים – אך כמחצית מהם היו מלאי תקווה ביחס לעתיד. מבחינת החוסן הקהילתי, פחות משליש מהמתבגרים הרגישו שקריית שמונה ערוכה למצבי חירום, אך כמחצית דיווחו שהם סומכים על תושבי העיר שיבואו לעזרתם במצוקה. ממצא מעניין נוסף הצביע כי מעברי דירות רבים דווקא תרמו לחוסן האישי – ככל שבני הנוער חוו יותר מעברים, כך דיווחו על רמת חוסן גבוהה יותר. הסבר אפשרי לכך הוא תחושת ההצלחה להגיע למקום שיצר תחושה טובה יותר.

בקרוב 218 מההורים נמצאו ממצאים הפוכים. הורים שהתגוררו בפתרונות דיור אחרים דיווחו על שביעות רצון גבוהה יותר מאלו במלונות. אביבה מתארת את המגורים במלונות כ"אליה וקוץ בה". מצד אחד האוכלוסייה נעשתה פסיבית ונזקקת (מכילים לך את האוכל ומנקים עבורך), אך מצד שני המלונות אפשרו מנוחה במציאות המתוחה והלחוצה. בשתי הקבוצות דווח על מספר מעברים רב מאז הפינוי, והיו להם השלכות מהותיות בתחומי הלימודים, החברה והמשפחה.

משבר לימודי חברתי ומשפחתי

לימודי: "אין לי ממש שגרה. אני לא הולכת לבית ספר, את הבגרות עשינו במחשב מהבית".

הנוער המפונה תיאר קשיים משמעותיים בתחום החינוך. כמחציתם למדו במסגרות חינוך למפונים, שפעלו ארבעה ימים בשבוע למספר שעות בודדות עם מורים לא מוכרים (כיוון שחלקם היו במילואים או נקרעו בין חייהם האישיים למקצועיים ולא בהכרח התמקמו בקרבת בית הספר). שינויים אלו פגעו בחוויית הלמידה והביאו לירידה בשביעות הרצון ממסגרות החינוך למפונים. גם ההורים הביעו דאגה רבה בנושא; יותר משליש דיווחו כי ילדיהם מגיעים באופן חלקי למסגרות החינוך, במיוחד בבתי הספר למפונים, ושביעות רצונם ממסגרות אלו הייתה נמוכה. 16% מההורים ציינו כי ילדיהם בסכנת נשירה – ממצא מדאיג מאוד.

בסוף הריאיון אביבה כבר מתארת תוכניות לשיקום הקהילה, שנבנות גם הן יחד עם הסטודנטים. היא יודעת שעל מנת שאלה יצלחו, היא זקוקה לאנשי השטח והטיפול, וקוראת להם לעלות צפונה ולהשתתף בעבודת השיקום. מבחינת החוסן הקהילתי, פחות משליש מהמתבגרים הרגישו שקריית שמונה ערוכה למצבי חירום, אך כמחצית דיווחו שהם סומכים על תושבי העיר שיבואו לעזרתם במצוקה

לפינוי השלכות עמוקות על הנוער ונראה כי האבחון החברתי חושף רק את קצה הקרחון. "מי יחזור ואיך?" היא השאלה המרכזית שמעסיקה רבים. אביבה מספרת "שלאט לאט אנשים מתחילים לחזור...", אולם היא מודאגת שלאחר תחילת שנת הלימודים והסתגלות הילדים למסגרות החינוך החדשות, המשפחות נאלצות לבחור בין מענק כספי אותו הם צריכים לשיקום הבית לבין יציבות ילדיהם במערכת החינוך ולהתמודד עם הקשיים שבעקירת ילדיהם מחדש. החזרה תדרוש להתמודד עם צרכים רגשיים מורכבים, לחזק את מערכות הרווחה ולתת מענה אישי ומדויק לכל קבוצת אוכלוסייה. למרות הקשיים דיווחו בני הנוער באבחון, שהם מרגישים עצובים להיות רחוקים מקריית שמונה ושהם מתנגעים לעירם. תחושות אלו מבטאות את החיבור שלהם למקום ואף את התקווה לחזור הביתה.



נער בראיון, צילום אילוסטרציה

החזרה תדרוש להתמודד עם צרכים רגשיים מורכבים, לחזק את מערכות הרווחה ולתת מענה אישי ומדויק לכל קבוצת אוכלוסייה

קוראים יקרים,

אנו שואפים להמשיך ולהביא לכם תוכן חדשני, מועיל ואיכותי. חרוב מהשטח זוכה לחשיפה רחבה, וכמגזין המעוניין לחבר בין אנשי השטח, האקדמיה והטיפול, אנו פונים אליכם בבקשה לשתף אותנו בפרויקטים מיוחדים, ברעיונות ובמקורות מידע שיכולים לתת השראה לגיליונות עתידיים.

הצעות יתקבלו בברכה במייל של עורכת המגזין סיגל כנפו: sigalk@haruv.org.il

תודה מראש על שיתוף הפעולה!

בברכה,
צוות המגזין

מכון חרוב, האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים 9765418
טל' 077-5150300 | פקס 077-5150304

מכון חרוב
معهد خروب
The Haruv Institute 

www.haruv.org.il
[/https://www.facebook.com/haruvinstitute](https://www.facebook.com/haruvinstitute)
